

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Маковецька Наталя Миколаївна

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА
З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ
Спеціальність: 231 Соціальна робота**

**РЕФЕРАТ
магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
к.пед.н., доц. Полехіна В.М.**

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. ПРОФІЛАКТИКА ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ ЯК НАУКОВА І ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА В СОЦІАЛЬНІЙ ГАЛУЗІ	
1.1 Характеристика дезадаптації у дітей та молоді Основні теоретичні поняття, «дезадаптація», «профілактики дезадаптації», «соціальна дезадаптація»...	
1.2.Профілактика дезадаптації дітей та молоді як проблема наукових досліджень	
1.3. Аналіз історико-педагогічних досліджень з проблеми зародження та розвитку профілактики дезадаптації дітей та молоді в Україні	
РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ	
2.1. Характеристика діяльності фахівців різних соціальних інституцій з профілактики дезадаптації учнів	
2.2. Аналіз досвіду профілактики дезадаптації учнів у закладах освіти та виховання.....	
2.3. Діагностика рівня професійної готовності соціальних працівників до профілактики дезадаптації учнів	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформи суспільного розвитку, разом із позитивними змінами, сприяли розповсюдженню кризових явищ та появі осіб, що не є пристосованими до суспільних реалій. Занепокоєння суспільства і держави викликає збільшення кількості дітей і молоді, які не можуть самостійно адаптуватися до нових умов життєдіяльності, виявляти власну суб'єктну позицію, успішно соціалізуватися в закладах освіти. Особлива увага має приділятися профілактиці дезадаптації учнів, що дозволить запобігти розповсюдженню цього явища в майбутньому. Для комплексного вирішення профілактичної функції в роботі з учнями державою створено спеціальні соціальні інституції, фахівці яких (соціальні педагоги та соціальні працівники) мають бути професійно підготовленими.

В умовах перебудови освітньої галузі в Україні суттєвих змін зазнала система вищої освіти. Підготовка фахівців соціальної галузі покликана забезпечити їхню готовність до надання кваліфікованої допомоги учням у різних соціальних інституціях у процесі їхньої соціалізації шляхом профілактики відхилень у поведінці та розвитку молодого покоління.

Нормативним підґрунтям для професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації учнів є: закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2012), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2017); Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. (2002), Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 роки (2014) тощо.

Аналіз досліджень дозволив визначити, що науковцями розкрито різні аспекти проблеми профілактики дезадаптації учнів: з'ясовано суть та особливості профілактичної роботи з дезадаптованими учнями в різних соціальних інституціях в Україні (О. Безпалько [17], І. Галатир [25], І. Зверева [33], В. Оржеховська [60], М. Малькова [50], С. Харченко [78] та

ін.); та визначено специфіку різних видів соціальної допомоги дезадаптованим учням за кордоном (І. Братусь [21] та ін.); охарактеризовано профілактику девіантної поведінки неповнолітніх (Ю. Василькова [22], Н. Максимова [68], Г. Федоришин [76] та ін.); виокремлено соціально-педагогічні засади профілактики насильства в сім'ї (Л. Пovalій [74], В. Постовий [74], І. Трубавіна [75], та ін.).

Отже, соціальна значущість і актуальність проблеми, її недостатня розробленість обумовили вибір теми магістерського дослідження:

«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ»

Об'єкт дослідження - профілактика дезадаптації учнів

Предмет дослідження - соціальна робота з профілактики дезадаптації учнів

Мета дослідження: теоретично дослідити вплив соціальних працівників на профілактику дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях

Завдання дослідження:

1. Дослідити теоретичні аспекти понять «дезадаптація», «профілактика дезадаптації», «соціальна дезадаптація»;
2. Проаналізувати типи учнів, що потребують різноспрямованої професійної діяльності з профілактики дезадаптації;
3. Виокремити сукупність чинників, які сприяють появі девіантних проявів і підсилюють розвиток дезадаптації
4. Визначити рівень знань та вмінь майбутніх соціальних працівників щодо профілактики дезадаптації учнів

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів**:

– **теоретичні**: аналіз, синтез, порівняння сучасних наукових й емпіричних досліджень з проблеми вивчення особливостей процесу соціалізації вихованців закритих освітніх закладів, а також їх узагальнення, класифікація й систематизація;

– **емпіричні:** бесіда; аналіз документів; листи спостереження аналіз та обґрунтування соціально-педагогічної роботи, як наукової проблеми.

Теоретичне значення полягає у аналізі наукових джерел, присвячених вивченню проблеми різноспрямованої професійної діяльності з профілактики дезадаптації; уточненні змісту понять «дезадаптація», «профілактика дезадаптації», «соціальна дезадаптація»;

вивченні сучасного стану проблеми, щодо виявлення сукупності чинників, які сприяють появі девіантних проявів і підсилюють розвиток дезадаптації

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження висвітлювалися у доповідях на науково-методичних семінарах та науково-практичних конференціях: V регіональному круглому столі «Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: досвід Черкащини» (Умань, 2020), «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні аспекти» (Умань, 2020), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 15 жовтня 2020 р.) науково-практичний семінар «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю» (Умань, 3 березня 2021 р.), «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності», (Умань, 30 березня 2021 р.)

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Центру родинного виховання та гуртка «Особливості соціальної роботи з сім'єю» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації автора за темою дослідження викладено у публікації:

Маковецька Наталія Основні підходи до визначення поняття професійної культури майбутніх соціальних працівників /**Збірник наукових праць студентів** / за заг. ред. Кравченко О. О. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. – 148 с. С 78-81

Маковецька Наталія Розвиток сімейних форм опіки дітей в Україні та особливості реформування../. **Збірник наукових праць студентів** / за заг. ред. Кравченко О. О. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. – 148 с.С 81-83

Маковецька Наталія Профілактика дезадаптації учнів як проблема в соціальній галузі... **Збірник наукових праць студентів** / за заг. ред. Кравченко О. О. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. – 95 с.С.56-58

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота загальним обсягом 90 сторінок, основного тексту –73сторінок, складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (82 найменувань), 3 додатків. Робота містить 4 таблиці та 1 рисунок

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі представлено результати проведеного дослідження, що дало підстави сформулювати такі висновки:

1. На основі аналізу наукової літератури розкрито основні поняття досліджуваної проблеми, на підставі аналізу праць науковців та практики з проблеми профілактики дезадаптації учнів визначено ключові поняття «дезадаптація у дітей та молоді», «профілактика дезадаптації учнів», роль фахівців соціальної галузі у профілактиці дезадаптації учнів та охарактеризовано особливості її здійснення у системі різних соціальних інституцій.

Дезадаптацію дітей та молоді визначено як невідповідність соціопсихологічного й психофізіологічного статусу (або можливостей) особистості дитини або молодої людини вимогам ситуації її життєдіяльності, що унеможлиблює її пристосування до умов певної соціальної інституції, і зумовлює її ізоляцію та неприйняття у колективі, виявлення нею несхвалюваної у соціальному оточенні поведінки.

Дезадаптацію учнів розглядаємо на рівні процесу, на рівні поведінкових проявів і на рівні результату. Для дезадаптації учня у навчально-виховній установі як процесу характерне поступове зниження адаптивних можливостей учня в умовах певної соціальної установи, поява у його поведінці станів розгубленості, неспроможності самостійно успішно пристосуватися до умов середовища, ознак занедбаності та ізоляції від колективу.

2. З метою вчасного попередження дезадаптації учні потребують надання професійної соціально-педагогічної та соціальної допомоги. Виділяємо три типи учнів, що потребують різноспрямованої професійної діяльності з профілактики дезадаптації: соціально адаптовані учні (первинна профілактика, яку спрямовано на своєчасне діагностування та усунення дії негативних чинників соціалізації у середовищі, що оточує учня); учні, що схильні до дезадаптації (вторинна профілактика, що передбачає виявлення та нейтралізацію віктимних особистісних рис та характеристик задля попередження появи в учня стану дезорієнтації, що спричиняє виникнення

відхилень у його поведінці); учні, що були у стані дезадаптації та вийшли з нього (третинна профілактика, яку спрямовано на поновлення соціально-значущих зв'язків та контактів учня, організацію його змістовного дозвілля та розвитку).

3. Одним із основних завдань соціального педагога, що здійснює профілактику дезадаптації учнів є формування духовно-моральних цінностей особистості, як основи розвитку соціальності особистості, що забезпечує успішне входження в соціальні відносини з іншими індивідами, соціальними групами та суспільством в цілому. Встановлено, що формування духовно-моральних цінностей учнів, як ступеневої системи, має відбуватися на трьох рівнях й сприяти поступовому збільшенню їхніх можливостей у духовно-моральному розвитку, опануванню загальнолюдськими духовними цінностями, з подальшим переосмисленням власної системи цінностей та формуванням власних ціннісних надбань.

Критерії дезадаптації, 1) зняття з себе відповідальності і відчуття неспроможності втрутитися в перебіг подій; 2) відсутність готовності до активності та низький рівень самоусвідомлення; 3) відсутність усвідомлення сенсу свого життя; 4) нездатність протистояти зовнішньому впливу, самостійно вирішити проблему; 5) наявність скороченої часової перспективи, малочисельність життєвих подій; 6) когнітивна пасивність; 7) тривожність, підозрілість, безпринципність; 8) прагнення уникати соціальних контактів; 9) схильність до ризику; 10) відсутність планування та функції прогнозування.

4. На основі інтерпретації результатів опитування «Виявлення знань з проблеми профілактики дезадаптації учнів», ми зробили висновок, що 52% третьокурсників та 63% студентів четвертого курсу володіють на високому і достатньому рівні необхідними знаннями щодо профілактичної роботи з підлітками, схильними до дезадаптації учнів.

Хоча, при цьому на середньому і низькому рівні знаходиться 44% від загальної кількості опитаних студентів III курсу та 37 % студентів IV курсу

когнітивно-теоретичної готовності майбутнього спеціаліста до професійної діяльності з підлітками, схильними до проявів профілактики дезадаптації учнів.

Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження вважаємо що профілактика дезадаптивної поведінки підлітків в закладах загальної освіти має здійснювати через проведення системи тренінгів, бесід, лекторіїв, тематичних годин, засідань круглих столів, конференцій, проведення індивідуальної та групової роботи з учасниками освітнього процесу. Здійснення заходів в цьому напрямі дасть змогу попередити виникнення проблеми підліткової дезадаптації на самому ранньому етапі її формування.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують питання професійної підготовки фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації дітей та молоді в умовах неперервної освіти.